

Raif Dizdarević

OD SMRTI TITA DO SMRTI JUGOSLAVIJE

Svjedočenja

**IZBOR I KOMENTARI:
PROF. DR. STEFANO BIANCHINI
PROF. DR. AZIZ HADŽIHASANOVIĆ**

Sarajevo, 1999.

Copyright, 1999: »Europe and the Balkans International Network«, Bologna (Italia) – »Longo Editore, Ravenna (Italija). Biblioteca »Balkan and East European Studies«.

Originalan naslov na italijanskom:

Raif Dizdarević: LA MORTE DI TITO – LA MORTE DELLA YUGOSLAVIA

Originalan naslov na engleskom:

Raif Dizdarević: TITO'S DEATH TO THE DEATH OF YUGOSLAVIA

Koordinator mreže »Europe and the Balkans International Network« – osnovane 1993. godine uz pomoć i podršku Evropske komisije, grada Bolonje i Ministarstva inostranih poslova Republike Italije – je Univerzitet u Bolonji.

Atorska prava za objavljivanje knjige na području bivše Jugoslavije ustupljena 21. maja 1999. godine Grafičko-izdavačkoj kući d.d. OKO – Sarajevo.

GLAVNI UREDNIK

Muedeta Hadžiabdić

ODGOVORNI UREDNIK

Razija Tunović

sinhronizovanoj akciji rukovodstva i onih koji su to javno zatražili. Teško je reći da li je ili nije podstaknuto ili organizovano iz rukovodstva Slovenije. Sigurno je, međutim, da je čitava kampanja povodom tvrdnje da je pripreman vojni puč i da je angažovanjem slovenačkog rukovodstva u posljednji čas spriječen, objektivno jačala ono raspoloženje u Sloveniji po kome se smatralo da bi Sloveniji bilo bolje da je van Jugoslavije.

Rasprave i reagovanja na pisanje "Mladine" i drugih o tobožnjem pripremanju vojnog puča su do te mjere bili pritisnuti pitanjima zašto i sa kojim ciljem se plasira ta politička intriga da je potpuno zanemareno - koliko je ona apsurdna. Ko je, na primjer, mogao izvesti vojni puč? Samo Armija. Da li je to u ono vrijeme uopšte bilo moguće? Sigurno - ne! Ako bi neko u Armiji tada i pokušao zagovarati nešto tako, to bi značilo otvoreni sukob sa Predsjedništvom SFRJ kao Vrhovnom komandom. Ono bi sigurno radikalno intervenisalo. To bi, takode, značilo i sukob sa rukovodstvom Saveza komunističke Jugoslavije i svim republikama i pokrajinama - čak i sa Srbijom, iz straha da bi im se to isto moglo dogoditi. Udar bi morao nekoga da ukloni, a nekog dovede. Koga? Da li vojnu upravu? To bi onda bilo rušenje sistema i Jugoslavije. Kako bi neko mogao da izvede vojni udar u jednom dijelu zemlje, a da u drugim sve ostane kako jeste? To bi bio sudar sa svim organima u zemlji i sa javnošću. I sama ideja o takvoj avanturi u to vrijeme bi značila rascjep prije svega u vojnom vrhu, čiji je sastav bio višenacionalan, itd. i tsl.

Moglo bi se nabrajati još ko zna koliko pitanja čiji bi odgovor pokazao koliko je bila apsurdna i providna takva tvrdnja.

Janez Janša - simbolika velike političke igre

Mnoga krupna pitanja zasjenilo je hapšenje i suđenje Janezu Janši i njegovoj grupi u Ljubljani.

Taj naoko bizaran događaj mjesecima je bio snažno prisutan u odnosima državnog Predsjedništva i Predsjedništva Slovenije (i u javnosti Slovenije i Jugoslavije). Moglo bi se reći da je suviše opterećivao te odnose - potiskivao je mnoga vitalna pitanja koja je bilo neophodno i korisno raspravljati sa slovenačkim rukovodstvom u traženju zajedničkog izlaza iz sve dublje krize. A upravo u tom vremenu se Predsjedništvo moralo baviti i bavilo - slobodno se može reći - sudbinskim pitanjima budućnosti zemlje, čemu je Slovenija mogla da da značajan doprinos.

Moglo bi se, isto tako, reći da je "slučaj Janša" postao simbolikom jedne velike i opasne političke igre tog vremena.

Zašto se, ustvari, državno Predsjedništvo bavilo pitanjem hapšenja i suđenja nekolicine građana Jugoslavije kada to, objektivno, nije njegova stvar?¹⁰ To je u normalnim okolnostima kompetencija zakonom utvrđenih organa.

10 O ovakvim slučajevima raspravljalo se samo ako komisije Predsjedništva za molbe i žalbe i pomilovanja zatraže stav Predsjedništva kada je riječ o pitanjima koja imaju opšti značaj ili traže sistemsku rješenja.

Predsjedništvo Slovenije, a i drugi organi te Republike, povodom ovog slučaja višekratno su se obraćali državnom Predsjedništvu. Tražili su različite intervencije, najčešće u mnogim detaljima ovog slučaja. Upućivali su nam zahtjeve za koje su oni koji ih upućuju unaprijed znali da ne mogu biti prihvaćeni. Pošto je bila riječ o zvaničnim zahtjevima jedne republike, Predsjedništvo je bilo dužno da, ipak, o njima raspravlja. Kasnije će se ispostaviti da je to bio dio javne dramatizacije pomenutog slučaja i njegove maksimalne politizacije, i od desnih snaga i od slovenačkog rukovodstva. U nekim primjerima bilo je prisutno i njihovo dogovaranje.¹¹ I ovaj slučaj je trebao da posluži nacionalnoj homogenizaciji. U slovenačkoj javnosti tako se stvaralo i raspaljivalo negativno raspoloženje prema Federaciji i zajedništvu, a u drugim dijelovima zemlje stvarala se odbojnost prema Sloveniji.

Zato sâm slučaj zaslužuje širu pažnju.

Savezni ministar odbrane Veljko Kadrijević u jednom razgovoru, vezanom za probleme odnosa slovenačkog rukovodstva i vojnog vrha, obavijestio me je da su iz slovenačke državne bezbjednosti informisani kako su vršeci tajni pretres u firmi "Mikro Ada", kod izvješnog Janeza Janše¹², pronađeni jedan ukradeni vojni dokument¹³ i već spomenuti stenogram diskusije Milana Kučana o sastanku Vojnog savjeta i intervenciji generala Višnjica. Pronađeni su, takođe, i neki materijali o opštenarodnoj odbrani. Janša je tada bio predsjednik Komisije za opštenarodnu odbranu pri organizaciji slovenačke omladine.

11 U ljubljanskoj "Tribuni" od 22. maja 1989. godine (pošto je bio već istekao mandat našem sastavu u Predsjedništvu), objavljeni su "Moji razgovori" Igora Bavčara. Tu je vidljivo da su tokom afere postojali kontakti, pa i dogovori o određenim aktivnostima, između pojedinih slovenačkih rukovodilaca (J. Stanovnik, M. Kučan) sa opozicijom, preko Igora Bavčara. Bavčar je u to vrijeme bio predsjednik Odbora za zaštitu J. Janše i drugova, koji je ubrzo prerastao u Odbor za zaštitu ljudskih prava. Oko ovog odbora su se okupile i, putem njega djelovale, sve desne i nacionalističke snage. Kasnije, poslije proglašenja nezavisnosti Slovenije, Bavčar je bio ministar unutrašnjih poslova. O toj sprezi, koju je objelodanio Bavčar u "Mojim razgovorima", mi naravno, nismo znali prije odlaska iz Predsjedništva. Tek po odlasku to sam saznao, iz toga teksta mnoge stvari su mi objašnjene i iz njega sam saznao o dvoličnoj igri.

12 Janez Janša je kasnije, u knjizi "Premiki", ("Mladinska knjiga", Ljubljana, 1992.) tvrdio da je 27. aprila 1988. godine izvršen tajni pretres u "Mikro Adi". Sumnjalo se da je on sa krugom istomišljenika autor napada na Armiju u "Mladini". Sam potvrđuje da je tom prilikom pronađen vojni dokumenat i stenogram Kučanove diskusije u Predsjedništvu jugoslavenskih komunista. O tom pretresu i nalazima, tvrdi Janša, slovenačka bezbjednost je 28. aprila obavijestila Predsjedništvo Slovenije, partijsko Predsjedništvo te republike i Savjet za zaštitu ustavnog poretka Slovenije, a time i Milana Kučana, Janeza Stanovnika i Andreja Marinca, dakle, više od mjesec dana prije hapšenja.

13 Vojni dokumenat u prvom dijelu govori o mjerama za podizanje i provjeru borbene gotovosti jedinica u garnizonima u Sloveniji. Zatim o određivanju i vojno-stručnom osposobljavanju sastava koji mogu izvršavati zadatke vojne policije. A onda naređuje da se u višim komandama vrši političko-bezbjednosna procjena stanja u njihovim zonama odgovornosti sa posebnim registrom i analizom mogućih žarišta neprijateljskog djelovanja, mirnih ili rušilačkih demonstracija koje bi mogle ugroziti bezbjednost vojnih jedinica. Takođe i o dnevnim procjenama aktuelne političko-bezbjednosne situacije u jedinicama, i kad je riječ o teritoriji o okupljanjima u blizini vojnih jedinica i drugim aktivnostima kojima bi se mogla ugroziti bezbjednost vojnih jedinica i objekata. Spominje se saradnja i razmjena informacija sa Republičkim sekretarijatom za unutrašnje poslove Slovenije. Dokumentat nosi datum od 8.1.1988., označen je kao vojna tajna, a potpisao ga je komandant Ljubljanske armijske oblasti general Svetozar Višnjic.

Nekoliko dana kasnije, 30. maja 1988. godine, Kadrijević mi je saopštio da je državna bezbjednost Slovenije uhapsila Janeza Janšu zbog nedozvoljenog posjedovanja pomenutih dokumenata. Tražio sam da odmah obavijesti Dolanca i Kučana, koji su tog trenutka takode bili učesnici konferencije Saveza komunista Jugoslavije. Odgovorio mi je da su oni već u toku - redovno ih je obavještavao slovenački sekretar za unutrašnje poslove Tomaž Ertl. Ipak sam insistirao, zbog delikatnih razloga, da i sam obavijesti pomenute slovenačke rukovodioce.¹⁴ Dolanc mi je, koliko se sjećam, kasnije rekao da ga je o hapšenju Janše prvi obavijestio Kučan.

Sve je kasnije radeno u dogovoru slovenačke državne i vojne bezbjednosti. Poslije Janše uhapšeni su zastavnik Armije Ivan Borštner, koji je "Mladini" dao vojni dokumenat i novinar pomenute revije David Tasić, kod koga su u redakciji nađeni dokumenti. Sa njima je sudeno i Francu Zavrlu, glavnom uredniku "Mladine", koji nije bio uhapšen, ali je bio pod istragom kao odgovorno lice u čijoj su redakciji nađeni strogo povjerljivi dokumenti.

Zbog prirode predmeta, slovenačka državna bezbjednost je dalji istražni postupak predala vojnoj bezbjednosti. Sudeni su pred Vojnim sudom Ljubljanske armijske oblasti.

Poslije hapšenja i predavanja istrage vojnim sudskim organima, iz Slovenije su počeli da stižu različiti zahtjevi državnom Predsjedništvu. Već 3. juna, samo dva dana poslije predaje uhapšenih vojnim organima, Janez Stanovnik me je nazivao tri puta telefonom. Dramatičnim tonom saopštavao mi je da povodom ovih hapšenja "situacija iz sata u sat postaje sve teža". Govorio je o velikom uznemirenju slovenačke javnosti i da se, pored ostalog, prikupljaju potpisi za zahtjev za njihovo oslobađanje. Sve se to, dakle, dešavalo samo tri dana od hapšenja. Pošto je Janša bio jedan od kandidata za predsjednika slovenačke omladine, zbog ovog slučaja otkazana je kandidaciona konferencija. Time je reagovanje u javnosti, navodno, postalo još intenzivnije. Stanovnik je tražio da javni tužilac da izjavu za javnost koja postavlja pitanje: zašto je Janša izručen vojnim organima gonjenja? Odbio je sugestiju da to učine zajedno i oni koji su uhapsili i predali i oni koji su preuzeli optužene - dakle, Ministarstvo policije Slovenije i vojni sudski organi. Istog

14 Pošto je kasnije M. Kučan tvrdio da je o hapšenju saznao tek od Kadrijevića, a Jože Smole da slovenačko rukovodstvo nije bilo obaviješteno o hapšenju, provjeravao sam to još jednom. Iz Državne bezbjednosti Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove i Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu (Kadrijević), rečeno mi je da su danima ranije o pripremama te akcije Slovenačke službe bezbjednosti bili obavještavani Stanovnik i Kučan, što se vidi i iz činjenice da su bili obaviješteni o tajnom pretresu u "Mikro Adi", a što je Stanovnik pomenuo u našim razgovorima 26. maja. Janša je, takode, kasnije (u knjizi "Premiki") tvrdio da je o čitavoj akciji 30. maja iscrpno obaviješten Savjet za zaštitu ustavnog poretka Slovenije. Predsjednik Savjeta je Andrej Marinc.

Igor Bavčar u tekstu "Moji razgovori", opisujući razgovor sa M. Kučanom 13. juna 1988. godine, citira da je rekao Kučanu: "Znam što je istina - (napomena I.B.) da naša policija Janeza (Janšu) u svojim izvještajima tretira kao politički sumnjivog, da ga prate, prisluškuju, itd., čutao je (Kučan). Priznao je da je u tom čutanju bilo priznanje da nije sasvim nevin. Nije sve skuvao, ali Janez mu je išao na živce. Tako, sada smo to obojica znali".

Janša je kasnije tvrdio (takode u knjizi "Premiki") da se slovenačka bezbjednost interesovala za njegovu aktivnost od 1982. godine.